

EL DICIONARI DE LA LLENGUA CATALANA DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Josep M. MESTRES I SERRA

Cap del Servei de Correcció de l'Institut d'Estudis Catalans

Sumari

INTRODUCCIÓ

1. ELS FETS

1.1. *La història*

1.2. *L'actualització del diccionari normatiu*

1.2.1. La base de dades BDOL

1.2.2. L'elaboració del DIEC

1.3. *Les característiques bàsiques del DIEC*

2. LES PERSONES

3. LES NOVETATS

3.1. *Les dades quantitatives*

3.2. *Les novetats en els articles*

3.2.1. Les entrades

3.2.2. Les informacions complementàries de les entrades

3.2.3. Les informacions complementàries de les accepcions

3.2.4. Les definicions

3.2.5. Les subentrades

3.2.6. Les informacions complementàries de les subentrades

3.2.7. Les remissions

3.2.8. Els exemples

3.3. *Els canvis ortogràfics*

4. VALORACIÓ GLOBAL

5. EL FUTUR

6. BIBLIOGRAFIA

INTRODUCCIÓ

La importància que, sens dubte, té per al domini lingüístic català la publicació del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC) i l'expectació que ha despertat en la nostra societat fan recomanable la difusió dels criteris que s'han acordat per a l'elaboració d'aquesta obra lexicogràfica i la difusió dels canvis que s'hi han introduït respecte al *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra.

Amb aquest desig, i atenent l'amable invitació que m'ha fet el Consell de Redacció de la nostra revista, he recollit en aquest article els aspectes que m'han semblat més significatius del *DIEC*, a partir de la mateixa introducció del diccionari, dels articles publicats i de les conferències de presentació donades per les responsables de les Oficines Lexicogràfiques, de dades que m'han fornint directament aquestes Oficines, a les quals agraeixo l'atenció, i de la documentació diversa que he pogut consultar com a corrector del diccionari.

Al final, però, m'he permès de fer una valoració personal del diccionari i dels elements de què es compon, amb l'esperança que pugui ser útil amb vista a una futura reedició.

Acabo l'article amb la bibliografia que he fet servir, que inclou els articles més remarcables publicats fins ara sobre l'elaboració del diccionari, als quals remeto els lectors en el cas que vulguin ampliar la informació que dono aquí.

1. ELS FETS

1.1. *La història*

L'any 1995 ha passat a la història de la nostra comunitat lingüística com el quart més important des de la fixació ortogràfica feta per Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans:¹ l'aparició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut el dia 2 d'octubre ha significat la culminació de quatre anys d'esforços ininterromputs de la Secció Filològica i de tots els especialistes que hi han col·laborat amb els seus coneixements i el seu esforç.

L'any 1932 es publicà la primera edició del *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC), elaborat per Pompeu Fabra —que aleshores era el president de la Secció Filològica— amb l'ajut econòmic del polític Francesc Cambó i editat per una empresa particular (la Llibreria Catalònia, de Barcelona, al capdavant de la qual hi havia Antoni López Llausàs). Aquest diccionari fou adoptat ràpidament com a normatiu pels escriptors i el públic en general, per bé que l'Institut no manifestà explícitament que l'hi considerava fins al 1954, en què Carles Riba, en el prefaci a la segona edició del DGLC, afirmà (p. XVIII):

1. El primer fou el 1913, amb la publicació de les *Normes ortogràfiques*; el segon, el 1918, amb la publicació de la *Gramàtica catalana* —la setena edició de la qual, que és l'última revisada per l'Institut, ha tornat a ser publicada recentment en edició facsímil per la mateixa institució—; el tercer, el 1932, amb la publicació de la primera edició del *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra.

[L'Institut d'Estudis Catalans el considerà i segueix considerant-lo per ara i tant com el seu diccionari oficial.

Aquesta manifestació i altres reflexions que fa Antoni M. Badia i Margarit en la introducció del DIEC han portat aquest darrer filòleg a dir que es tracta del mateix diccionari normatiu que ha passat per quatre fases fins al moment present (la quarta és la publicació de la primera edició del DIEC).²

Aquesta quarta etapa ha estat emmarcada pels processos de normalització de la llengua en curs, per la reforma de l'Institut d'Estudis Catalans, que el 1989 es va modernitzar i ampliar, i per l'actitud positiva de la societat envers la llengua catalana, especialment quant a la seva lleialtat lingüística.

Darrerament, però, la normalització lingüística empesa pels governs autonòmics —especialment, la Generalitat de Catalunya— i les necessitats, cada vegada més àmplies i diverses, de tots els estaments de la societat pel que fa a l'ús de la llengua, havien posat en relleu la distància —progressivament i indeturablement més gran— que separava el lèxic d'aquella segona edició del DGLC de la realitat actual.

Podem concloure, doncs, com afirmen les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut en un article publicat a l'*Anuari* de l'any 1995 d'Enciclopèdia Catalana, SA, de Barcelona —principal coeditora del diccionari—, que el DIEC «és la resposta que l'Institut d'Estudis Catalans dona a la demanda social d'actualització de la normativa lèxica: és el *diccionari normatiu* de la llengua catalana».

Aquest fet portà la Generalitat de Catalunya a impulsar econòmicament la confecció del DIEC i a demanar, alhora, l'acceleració dels treballs, els quals es varen acabar oficialment el mes de desembre de 1994.

Finalment, no podem oblidar l'aportació de les empreses editores —Edicions 3 i 4, Edicions 62, Editorial Moll, Enciclopèdia Catalana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat—, que han fet possible l'edició material de l'obra.

1.2. *L'actualització del diccionari normatiu*

El procés d'actualització del diccionari normatiu s'ha realitzat a partir de la constitució d'una base de dades general informatitzada (BDOL, 'base de

2. La primera fou la publicació del *Diccionari ortogràfic* (1917); la segona, la publicació de la primera edició del *Diccionari general de la llengua catalana* (1932); la tercera, la publicació de la segona edició del DGLC (1954).

dades de les Oficines Lexicogràfiques') i d'una anàlisi del DGLC centrada en tres aspectes del diccionari ben diferenciats: les entrades, els continguts i l'estructura.

1.2.1. La base de dades BDOL

D'acord amb la informació facilitada per les Oficines Lexicogràfiques, la base de dades BDOL és una base lexicogràfica que conté, a més de tot el DGLC, mots de lèxic comú i de lèxics marcats,³ de procedències diverses. No ha estat pensada únicament per a l'actualització del diccionari normatiu, sinó que dins les seves finalitats hi ha fet possible tota mena de treballs de recerca en l'àmbit de la lexicologia i la lexicografia.

Les fonts principals de BDOL són les següents:

a) Diccionaris de llengua. El DGLC, complementat amb les addicions, les modificacions i les supressions, tant d'entrades com d'accepcions, aprovades per la Secció Filològica i publicades en els *Documents de la Secció Filològica*, volums I (1990) i II (1992); el *Diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana, SA, per tal com ha estat avalat per l'Institut i ha pogut fer, d'alguna manera, una funció de suplència del diccionari normatiu actualitzat.

b) Diccionaris especialitzats, vocabularis i altres reculls publicats. A l'hora de seleccionar la terminologia i els mots d'argot, s'han tingut en compte —a més dels diccionaris generals del subapartat a— diversos diccionaris especialitzats, les llistes aprovades pel Consell Supervisor del TERMCAT, vocabularis, glossaris d'obres generals, reculls publicats en revistes i articles diversos que contenen terminologia o mots d'argot. Així mateix, s'han establert setanta àrees temàtiques (incloent-hi la llengua general), a partir de l'anàlisi de les àrees fixades pel TERMCAT, la *Gran enciclopèdia catalana*, la classificació decimal universal per a biblioteques, el nomenclàtor temàtic de la UNESCO i els suggeriments de les seccions de l'Institut d'Estudis Catalans.

c) Obres i materials inèdits. Una font important d'informació ho han estat també els materials inèdits de procedències diverses; aquests materials han estat confegits a petició de les Oficines Lexicogràfiques o bé corresponen a l'oferiment espontani dels autors, i es poden distribuir en tres grups:

c.1) Un primer grup format per neologismes extrets de la premsa (a partir de l'Observatori de Neologia, que és un projecte de recerca subvencionat per la Secció Filològica), del buidatge d'obres literàries efectuat per

3. Els *lèxics marcats* són conjunts de mots diferenciats per alguna característica restrictiva: l'àmbit geogràfic, el grau de formalitat, el grau d'especialització, etc.

Júlia Butinyà (a partir de la col·lecció «Les Millors Obres de la Literatura Universal», publicada per Edicions 62 i La Caixa) i de les aportacions fetes pel Servei de Correcció de l'Institut (a partir dels textos que són objecte de revisió en aquest Servei).

c.2) Un segon grup format pels materials aportats pels mitjans de comunicació (reculls provinents de serveis lingüístics de diaris i revistes, i també d'emissores de ràdio i cadenes de televisió).

c.3) Un tercer grup format pels inventaris d'algunes àrees temàtiques que el TERMCAT ha proporcionat a les Oficines Lexicogràfiques partint dels materials que conté la seva base de dades.

En aquests moments, la base de dades BDOL conté 104.000 fitxes, i hi han estat introduïdes 113 fonts (29 de lèxic no marcat, 7 de dialectalismes, 8 d'argot i 69 de terminologia).

1.2.2. L'elaboració del DIEC

El procés d'elaboració del *Diccionari de la llengua catalana* ha comportat bàsicament cinc fases:

- a) L'establiment dels criteris lexicogràfics.
- b) L'actualització de la nomenclatura.
- c) L'elaboració dels articles.
- d) L'aprovació del DIEC pel Ple de l'Institut d'Estudis Catalans.
- e) La publicació del diccionari normatiu.

L'establiment dels criteris lexicogràfics ha estat possible mercès a l'anàlisi del DGLC, que ha fet explícits els criteris de Fabra, els quals s'han pogut contrastar amb les exigències de la lexicografia actual. La Secció Filològica, la Comissió Lexicogràfica i, en algunes qüestions de menor entitat, les Oficines Lexicogràfiques han decidit els criteris per a l'actualització de la nomenclatura i l'elaboració dels articles del nou diccionari, i aquestes mateixes Oficines els han aplicat en la confecció del DIEC.

El resultat de tot aquest procés ha estat el text definitiu que ha aprovat el Ple de l'Institut d'Estudis Catalans i que ha anat a la impremta per a l'edició consegüent.

- a) L'establiment dels criteris lexicogràfics

Com acabo de dir, en la primera fase de l'elaboració del DIEC s'han dut a terme dues tasques diferents: en primer lloc, conèixer a fons el DGLC per

inferir-ne els criteris, i, en segon lloc, a partir d'aquesta informació, fixar els criteris per a la confecció del nou diccionari.

L'anàlisi del DGLC ha consistit en l'elaboració d'un centenar d'estudis sobre el diccionari de Fabra, amb dues finalitats:

— Analitzar el contingut del text per marcar les informacions que avui dia poden ser considerades obsoletes i per detectar, alhora, possibles errades.

— Analitzar i fer palesos els criteris implícits amb què Fabra va elaborar el DGLC.

A partir d'aquí s'han pogut fixar els criteris que s'havien aplicat al DIEC, bé sigui mantenint el criteri del DGLC, bé sigui modificant el criteri del DGLC, bé sigui establint-ne un de nou quan no s'ha pogut determinar que hi hagués cap sistematicitat en el DGLC pel que fa a l'aspecte en qüestió.

b) L'actualització de la nomenclatura

Amb els criteris fixats, durant la segona fase d'elaboració del DIEC s'ha procedit a seleccionar la nomenclatura —a part de la del DGLC—, selecció que s'ha fet per tipus de lèxic, amb uns responsables específics en cada cas:

— lèxic comú, a cura de la Secció Filològica;

— terminologia, a cura de les seccions de l'Institut;

— dialectalismes, a cura de la Secció Filològica;

— argot, a cura també de la Secció Filològica.

El resultat d'aquesta selecció han estat les entrades i les subentrades noves del DIEC respecte del DGLC.

c) L'elaboració dels articles

La tercera fase d'elaboració del diccionari s'ha caracteritzat per l'aplicació en el DGLC dels criteris aprovats per la Secció Filològica i per la incorporació de la llista d'entrades noves, i d'aquesta manera s'han pogut elaborar els articles que havien de formar part del DIEC, mitjançant la regularització de les formes i la presentació d'aquestes i l'actualització del contingut dels articles.

Aquesta fase, que ha estat responsabilitat de les Oficines Lexicogràfiques, amb la supervisió de la Comissió Lexicogràfica i l'assessorament de les seccions de l'Institut, ha tingut també un apartat de revisió, a fi d'unificar tota la informació i acabar de donar coherència el conjunt de l'obra.

El resultat d'aquesta fase ha estat el text del *Diccionari de la llengua catalana*.

d) L'aprovació del DIEC pel Ple de l'Institut d'Estudis Catalans

En la quarta fase d'elaboració del DIEC, i una vegada establert el text del diccionari, la Secció Filològica l'ha elevat al Ple de l'Institut d'Estudis Catalans, el qual ha donat el vistiplau necessari per a l'edició.

e) La publicació del diccionari normatiu

La cinquena fase de l'elaboració del DIEC ha comportat una última revisió de l'original pel Servei de Correcció de l'Institut, en la qual s'ha tornat a llegir tot el text i s'han aplicat els criteris d'estil amb vista a l'edició.

El resultat d'aquesta fase ha estat la generació dels disquets magnètics amb l'original definitiu per a la publicació, els quals han estat tramesos a l'empresa editora que s'ha encarregat de tots els aspectes relacionats amb la impressió.

1.3. Les característiques bàsiques del DIEC

1.3.1. El *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans es pot descriure mitjançant dues menes de característiques:

- característiques externes (extralèxicogràfiques);
- característiques internes (lèxicogràfiques).

1.3.2. Pel que fa a les característiques externes, podem dir que el DIEC és un diccionari normatiu i institucional, i que ha estat elaborat dins la tradició lèxicogràfica catalana:

a) És un diccionari *normatiu* perquè és el seu propòsit: conté una mostra representativa i àmplia dels mots correctes i identificats com a mots catalans; és a dir, que estableix la forma i el significat de les paraules reconegudes com a pròpies i generals de la llengua catalana.

b) És un diccionari *institucional* perquè és el fruit del treball col·lectiu dels diversos estaments de l'Institut i perquè ha estat assumit pel Ple de la institució.

c) Ha estat *elaborat dins la tradició lèxicogràfica catalana*, perquè s'ha basat a partir del DGLC i de les aportacions lèxicogràfiques dels anys trenta ençà.

Així mateix, podem afirmar també que el DIEC és una obra col·lectiva, unitària i d'identificació i aglutinació socials:

a) És una obra *col·lectiva* perquè ha estat elaborada per tots els estaments de l'Institut d'Estudis Catalans.

b) És una obra *unitària* perquè té la funció de remarcar la unitat de la llengua; per això han desaparegut les marques que senyalaven certes formes com a dialectals.

c) És una obra *d'identificació social* perquè ajuda a fer que cada catalanoparlant se senti part de la mateixa comunitat lingüística.

d) És una obra *d'aglutinació social* perquè permet als parlants de sentir-se membres d'una comunitat que disposa d'una llengua moderna i apta per a la comunicació en qualsevol àmbit.

1.3.3. Pel que fa a les característiques internes, podem dir que el DIEC és un diccionari general, monolingüe, modern i flexible:

a) És un diccionari *general* perquè conté els mots que usa el parlant mitjà en qualsevol àmbit que no sigui estrictament especialitzat. Té en compte la variació que hi ha en el si de la llengua catalana; per això conté paraules pròpies del lèxic comú (no marcades) al costat de paraules clarament marcades per la localització geogràfica (variants dialectals), per l'ús en un grup social diferenciat (variants socials) o per la pertinença a una àrea del saber determinada (paraules de lèxics especialitzats).

b) És un diccionari *monolingüe* perquè tant les entrades que conté com les definicions i els exemples estan escrits en la mateixa llengua, el català.

c) És un diccionari *modern* perquè descriu l'estat present de la llengua i vol ser una eina útil per a l'usuari actual; un diccionari que vol ser estricte i segur en el to de les definicions i concís i precís en l'explicació dels continguts, però que no defuig de recollir els usos especialitzats de la llengua i ni deixa de posar en relleu la importància i la relativitat de la norma lèxica.

d) És un diccionari *flexible* perquè es caracteritza també per la seva flexibilitat interna i per la universalitat, atesos els diversos registres o nivells d'expressió que hi són representats.

1.3.4. Quant a l'estructura —també dins les característiques internes—, com en tot diccionari, en el DIEC distingim una macroestructura i una microestructura.

La macroestructura del diccionari s'ocupa de l'elecció de les fonts i de la concreció de les entrades⁴ (unitats lèxiques que l'han de compondre

4. El terme *entrada* s'usa en dos sentits diferents: en sentit estricte —com en aquest cas—, és el mot o sintagma que encapçala l'article de diccionari, i generalment es compon en lletra negreta i en minúscula; en sentit ampli, es refereix a l'article sencer, incloent-hi l'entrada pròpiament dita.

—morfemes, mots, sintagmes, locucions, etc.— i la forma que han de tenir), i també de la selecció i l'ordenació d'aquestes.

La microestructura del diccionari abasta informacions de dues classes:

a) Aspectes complementaris de l'entrada (informació etimològica i morfològica).

b) Informacions de les accepcions⁵ (categoria gramatical, definició —analítica o sintètica—, marques valoratives, exemples, marques d'ús, subentrades —nomenclatura complementària—).

Sense pretendre de ser exhaustiu, passo a comentar, en diferents epígrafs, els aspectes que em semblen més rellevants d'aquestes característiques internes del DIEC.

1.3.5. Pel que fa a la selecció de les entrades, el DIEC palesa una obertura mediatitzada per dues grans raons que exposa el Dr. Badia i Margarit en la introducció del diccionari (p. XXVIII-XXIX):

1) Una decisió de voluntat. Tenint en compte la idiosincràsia de la societat catalanoparlant d'avui, la seva necessitat de procurar-se informacions de manera simplificada, el seu interès per conèixer nombre de sectors del lèxic especialitzat i de la terminologia, les seves ganes de veure equiparades les modalitats geogràfiques de la llengua, els seus dubtes davant l'ús que es fa de mots estranys a la llengua i la seva impaciència per saber fins a quin punt alguns d'aquests forasterismes podrien ésser naturalitzats, la Secció Filològica ha renunciat al model més estricte de diccionari general i ha pretès de convertir-lo en un diccionari obert a tots aquests desideratums, en unes dosis, però, que el deixin en la desitjada harmonia de proporcions relatives. Ho ha volgut fer, doncs, mantenint-se en principi dins els límits del diccionari de la llengua comuna, però reconeixent, al mateix temps, que n'ha augmentat granment la nomenclatura respecte a les seves versions anteriors. Un diccionari no polèmic, per raó que hi ha de tot, sense, però, que n'hi hagi massa, de manera que, en tot cas, el descontentament que susciti només ho serà per la dosificació. En suma: un diccionari que vol ésser de tots.

2) Una realització col·lectiva. Es tracta, en efecte, d'una obra sorgida d'un nombrós equip de col·laboradors [...]. I ja se sap que, en els treballs col·lectius, tots el qui hi intervenen han de cedir més davant el criteri dels altres que no pas veuen acceptat llur propi criteri. Diem això perquè, deixant de banda els grups que només han treballat pel diccionari subministrant dades als qui hi tenien responsabilitats més altes, de fet entre aquests no hi ha funcionat un sol equip decisor. Vegem-ho: a desgrat que tothom convindrà que les resolucions definitives

5. Recordem que una *accepció* és qualsevol text que apareix precedit i/o seguit d'un signe separador (pleca simple, pleca doble o punt i a part), i pot contenir definició, subentrades o exemples (sovint es combinen els uns amb els altres en una mateixa accepció).

han de correspondre en rigor a la Secció Filològica —i així ha estat, en realitat—, la cúpula de decisions s'ha trobat mediatitzada per la intervenció, tan saludable com constant, de les altres seccions de l'Institut, especialment les dues de ciències. No solament a través de reunions institucionals o de comunicacions escrites, sinó també per contactes personals de membres d'altres seccions amb els de la Secció Filològica (principalment de la Comissió de Lexicografia) i amb els components de les Oficines Lexicogràfiques. I si això ja ha succeït als nivells elevats, no hem d'oblidar que a la Comissió de Lexicografia s'han produït discrepàncies sovintejades i que, als plens de la Secció Filològica, les llargues discussions sobre l'admissió o sobre la definició de certs mots no s'han acabat moltes vegades sinó recorrent a la votació entre defensors de parers enfrontats. Resultat: les solucions adoptades en bon nombre de casos ho han estat per transacció o per cessió.

Tanmateix, s'ha limitat la presència de derivats predictibles (adverbis acabats en la terminació *-ment*, derivats aspectius), d'afixos, de participis passats, de variants dialectals poc representatives o poc documentades, de manlleus considerats innecessaris o poc consolidats i de substantius de diversos tipus (gentilicis, sigles i acrònims, marques registrades, noms propis).

Sobre aquesta qüestió, el Dr. Badia i Margarit⁶ afirma que el parlant pot fer servir mots corrents que no són al diccionari si considera que ha de ser més ben interpretat que amb la denotació dels que hi figuren, atesa la lentitud —que sembla connatural— de les corporacions acadèmiques a prendre decisions i, en el cas present, a incorporar mots nous al corpus lèxic inventariat de la llengua. Tot i l'important augment del nombre de les entrades del DIEC, l'usuari també ha de saber fer ús del recurs a la metaforització, és a dir, a l'acció de sobreentendre, per mitjà dels mots que hi figuren, els derivats que són possibles d'acord amb les regles gramaticals i semàntiques. Sigui com sigui, cal que els pronuncii o els escrigui d'acord amb les normes d'ús del català.

Pel costat contrari, el fet que el diccionari normatiu augmenti el vocabulari amb mots nous que expressen un significat que ja tenen d'altres mots arrelats no ha de ser preocupant; al capdavant, la sinonímia és un enriquiment de la llengua. Sí que cal tenir en compte, però, que, encara que les paraules es poden esborrar del diccionari, costa de fer-ho perquè no és gaire elegant ni coherent de posar-hi i llevar-ne mots alegrement. Per això la Secció Filològica procura que les seves decisions siguin prou sospesades i meditades.

6. «Introducció», DIEC, p. xxiv.

1.3.6. Pel que fa a la representació de les entrades, el DIEC, com qual-sevol altre diccionari normatiu, resol problemes i dubtes relatius a l'ortografia, a la morfologia i a la composició dels mots.

A més de mots simples, hi ha entrades que contenen més d'un mot, i d'altres són segments de mots (en aquest sentit, els prefixos i les formes prefixades són molt més nombrosos que els sufixos i les formes sufixades).

Els verbs hi apareixen representats per la forma de l'infinitiu, i els substantius i els adjectius, per la forma del singular; en el cas dels substantius de dos gèneres i d'adjectius que tenen una forma diferent per al masculí i per al femení, en l'entrada es presenten les dues formes (en el cas dels substantius, apareix la forma completa del femení).

1.3.7. Pel que fa a l'ordenació de les entrades, s'ha seguit l'ordre alfabètic que va fer servir Fabra en el DGLC: els sintagmes hi són ordenats pel mot nucli —es tracta de locucions que comencen per una preposició i contenen mots sense entrada pròpia—, i no pel primer element (si és que no coincideix amb aquell).

En canvi, les subentrades —que apareixen dins l'entrada d'un dels mots que les componen, generalment el que fa de nucli— són ordenades, dins les diferents accepcions, pel sistema discontinu (és a dir, mot a mot), com també ho està la llista d'abreviatures i símbols del diccionari.

Les expressions llatines tenen entrada pròpia i estan alfabetitzades pel sistema discontinu, partint de la primera paraula que les compon, com s'esdevé en el DGLC.

1.3.8. Pel que fa a la selecció de les accepcions, recordem —tal com hem dit pel que fa a la selecció de les entrades— que, per bé que ha augmentat considerablement el nombre d'aquestes, l'usuari ha de saber fer ús del recurs a la metaforització, és a dir, a l'acció de sobreentendre, per mitjà dels mots que hi figuren, les accepcions que són possibles d'acord amb les regles gramaticals i semàntiques.

1.3.9. Pel que fa a l'ordenació de les accepcions, s'han seguit els criteris que el DGLC va establir per a aquesta ordenació. Així el *criteri lògic* és el que domina, molt sovint en combinació amb el *criteri de freqüència d'ús*: en primer lloc, l'accepció més general, més àmplia i més comuna, i al darrere, les accepcions més particulars i específiques (amb marques d'ús, amb marques valoratives, amb marques d'una àrea temàtica determinada, etc.). El *criteri històric* també tenia un cert pes en el DGLC, sobretot en les entrades que han estat molt documentades en textos antics o bé tenen molta tra-

dició en un sentit que es manté fidel a l'etimologia, i això també s'ha respectat en el DIEC.

1.3.10. Pel que fa a l'estructura de les accepcions, s'ha decidit de seguir la del DGLC, i, doncs, de no numerar les accepcions, si més no en aquesta primera edició.

Tanmateix, s'han suprimit molts punts i a part del DGLC, que, o bé s'han convertit en pleques dobles (com ara a l'entrada *agafar*), o bé les informacions que separaven han estat distribuïdes en entrades homògrafes.

El punt i coma usat com a signe separador d'accepcions ha estat suprimit sempre que ha estat possible.

1.3.11. Pel que fa a les definicions, hem de recordar que el diccionari ajuda l'usuari a expressar-se i a escriure amb propietat i difon el valor semàntic just dels mots de la llengua.

En relació amb els tipus de lèxic que conté, podem afirmar que el DIEC manté dues constants, que són: l'herència de la tradició lexicogràfica de l'Institut i l'esforç per innovar dins un prudent camí del mig entre solucions extremes possibles. Així, per exemple, s'ha preparat un diccionari *general*, sense encloure, però, d'incorporar-hi, sempre que ha semblat convenient, algunes dades enciclopèdiques.

Finalment, pel que fa a la representació de la terminologia en el DIEC, s'ha pres la decisió de no indicar mitjançant marques les àrees temàtiques dels termes o les accepcions terminològiques.

Hi ha, però, dos procediments indirectes, incorporats al discurs de la definició, per indicar aquesta informació: de vegades, el recurs és utilitzar descriptors prou generals i transparents que permeten situar temàticament la definició:

esfarelita f. Sulfur de zinc, mineral que cristal·litza [...].

Quan els descriptors que encapçalen les definicions dels termes són més críptics del que se suposa que la competència mitjana del parlant permet descodificar, se solen utilitzar fórmules explícites que indiquen l'àrea temàtica en què s'usa el terme o indicacions que, com a mínim, ens situen el terme en un àmbit determinat. Aquestes marques d'ús temàtiques han estat regularitzades introduint-les generalment al començament de les definicions:

adopció f. [...] || *adopció encreuada* En zool., adopció en què la parella adoptant és d'una altra espècie animal.

estadi *m.* [...] || A l'antiga Grècia, lloc públic per a curses, jocs atlètics, etc.

floretista *m. i f.* En esgr., tirador que practica l'especialitat de floret.

En aquest sentit, cal tenir en compte que en un diccionari general la banalització semàntica ha de prevaler per sobre de la precisió especialitzada. Els termes que s'hi inclouen, més que conservar el seu estatus de termes, passen a adquirir l'estatus de mots, i perden, per tant, la seva especificitat temàtica restrictiva que els feia propis només de la comunicació professional. Tant l'entrada com la informació microestructural dels termes han de respondre més a allò que el parlant mitjà de la llengua sap dels mots especialitzats que no pas al coneixement específic del professional d'una matèria.

2. LES PERSONES

Una obra de la magnitud del DIEC no es pot dur a terme sense un equip nombrós de persones que la concebi i la realitzi.

En primer lloc, els membres de les cinc seccions i les vint-i-quatre societats filials de què es componia en aquell moment l'Institut, i també especialistes externs, que han fet la selecció dels termes especialitzats que havien de conformar el diccionari.

En segon lloc, els membres de la Secció Filològica, especialment els que formen la Comissió Lexicogràfica, presidida pel Dr. Joaquim Rafel, i la Comissió de Gramàtica, presidida pel Dr. Joan Argente, que han tingut cura de l'aprovació última de cada mot que havia d'aparèixer en el diccionari. En paraules del Dr. Badia i Margarit, aleshores president de la Secció,⁷

[a]questa, en interminables reunions de treball, decidí l'admissió de mots, vetllà per la propietat de les definicions i s'encarregà de la lectura de tot el diccionari en la seva penúltima versió (pràcticament definitiva).

En tercer lloc, les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, les quals, formades per Maria Bozzo, Victòria Alsina, Àngels Egea, Marta Juncadella i Carolina Santamaria, i dirigides, fins al 1992, per Joan Bastardas i, des d'aleshores, per M. Teresa Cabré, han coordinat el treball de seixanta tècnics i cent noranta-set especialistes col·laboradors. Novament, el Dr. Badia i Margarit ens ho explica detalladament:⁸

7. «Introducció», DIEC, p. XXI.

8. «Introducció», DIEC, p. XXII.

[E]n la forja d'aquest diccionari, no podem parlar d'un sol equip redactor, sinó de nombrosos grups de persones de rangs diversos i de branques temàtiques vàries. Repassem, si no, els cercles humans que han contribuït a afaiçonar-lo: la Secció Filològica de l'Institut, les Oficines Lexicogràfiques (reforçades amb un grup de lingüistes), les altres seccions del mateix Institut (la Històrico-arqueològica, la de Ciències Biològiques, la de Ciències i Tecnologia i la de Filosofia i Ciències Socials), un estol de filòlegs i especialistes externs (consultats sobre temes específics) i una bona colla de becaris i estudiants contractats amb aquest fi.

La tasques bàsiques del personal de les Oficines Lexicogràfiques han estat:

- a) L'estudi dels criteris seguits per Fabra en el DGLC i la proposta dels criteris que s'havien de seguir en la redacció del DIEC.
- b) La creació d'una base de dades lexicogràfiques, en col·laboració amb el personal del Centre d'Estudis i Desenvolupaments Informàtics de l'Institut.
- c) L'ordenació dels materials i la proposta de redacció dels articles del diccionari, d'acord amb els criteris aprovats per la Comissió Lexicogràfica i el Ple de la Secció Filològica.
- d) La confecció de l'original definitiu del diccionari per ser publicat.

Finalment, el personal del Servei de Correcció de l'Institut s'ha encarregat de revisar l'original abans d'anar a impremta, amb la supervisió d'una comissió *ad hoc* formada per membres de la Secció Filològica.

Una vegada preparats els disquets magnètics amb el contingut del diccionari, un equip de l'editorial Enciclopèdia Catalana, SA s'ha encarregat de l'edició material de l'obra.

3. Les novetats

Com he dit més amunt, el DIEC no ha partit de zero, sinó que ha fet servir de «canemàs» el DGLC —tal com va preveure Fabra.

A més de les qüestions tractades a l'apartat 1.3, són diversos els aspectes en què el DIEC segueix el DGLC: p. ex., en l'ús, dins la definició dels verbs, dels parèntesis per emmarcar el sintagma que fa de complement directe del verb definit; en l'ús de les pleques (barra simple i barra doble), en comptes de fer servir números i lletres per separar les diferents accepcions; en l'ús de la cursiva en els exemples; en l'escriptura de l'entrada en lletra negreta i en minúscula, etc.

Tanmateix, una posada al dia del diccionari normatiu exigia fer servir criteris lexicogràfics moderns, els quals han comportat canvis respecte al DGLC. Aquests canvis han estat quantitius (el DIEC ha crescut d'un terç respecte al DGLC), de disposició dels articles (aspectes tipogràfics i de distribució i redacció de la informació) i ortogràfics.

3.1. Les dades quantitatives

Un dels aspectes que el lector observa més fàcilment quan fulleja el DIEC és que es tracta d'una ampliació molt important de la nomenclatura i del contingut dels articles del diccionari normatiu.

ALGUNES DIFERÈNCIES QUANTITATIVES ENTRE EL DIEC I EL DGLC

ELS DICIONARIS NORMATIUS ⁹	DGLC	DIEC	Increment respecte al DGLC
Articles	51.820	67.565	15.745
Accepcions (incloent-hi les subentrades)	78.534	118.032	39.498
Subentrades	8.706	16.213	7.507
Exemples	38.146	44.287	6.141
Baixes d'articles sencers		-703	-703
Articles incorporats a altres articles		113	113
Canvis de la forma de l'entrada		1.657	1.657
Canvis de categoria gramatical		819	819
Articles modificats (sense tenir en compte els canvis de forma o de categoria gramatical)		19.768	19.768
Articles amb accepcions noves		9.879	9.879
Àrees i subàrees temàtiques ¹⁰	36	66	30
Articles amb accepcions de llenguatge administratiu	43	768	725
Articles amb accepcions de dret	1.322	1.708	386
Articles amb accepcions que tenen les àrees de llenguatge administratiu i de dret alhora ¹¹	12	275	263

9. Informació facilitada per les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, actualitzades el 5 de gener de 1996.

10. Segons la llista d'abreviacions del diccionari.

11. Aquests articles són inclosos en els dos apartats anteriors.

Aquest increment és especialment considerable en certs camps temàtics (ciències, economia, política, etc.), i també en dialectalismes, mots d'argot i usos vulgars.

Si observem el quadre adjunt, veiem que la nomenclatura del diccionari ha augmentat de 23.252 unitats (un 38,4 % més), de les quals 15.745 són entrades en encapçalen articles (113 d'aquestes corresponen a articles que han estat incorporats a altres articles) i 7.507 són subentrades. Tanmateix, hi ha hagut 703 baixes d'articles respecte al DGLC.

Pel que fa al contingut dels articles, hi ha 39.498 accepcions noves (un 50,3 % més) i 6.141 exemples nous (un 16,1 % més). La poca diferència relativa quant als exemples és deguda al fet que no hi ha hagut la voluntat explícita d'exemplificar totes les accepcions, sinó que, en general, s'ha mantingut —en les entrades ja existents— el mateix nombre d'exemples que tenia el DGLC.

Són també importants els canvis de la forma de l'entrada (1.657), els canvis de categoria gramatical (819), els articles modificats (19.768 —sense tenir en compte els dos primers tipus de modificacions—) i els articles amb accepcions noves (9.879, dels quals, 5.759 contenen també modificacions).

Si parem atenció als lèxics d'especialitat, veiem que, segons la llista d'abreviacions de cada diccionari, el DIEC conté 30 àrees temàtiques més que el DGLC. La mitjana d'articles per àrea temàtica (tenint en compte que hi ha articles amb accepcions d'àrees temàtiques diferents) és de 909 (un 55,4 % més).¹²

En l'àmbit administratiu i jurídic, les dades del DIEC són les següents: 768 articles amb accepcions de llenguatge administratiu (1.686 % més)¹³ i 1.708 articles amb accepcions de dret (un 29,1 % més).

3.2. *Les novetats en els articles*

L'actualització del DGLC que s'ha dut a terme en el DIEC ha comportat la incorporació de modificacions en totes les parts de l'article, tant pel que fa a l'entrada com al contingut.

12. A títol de curiositat, podem observar que en el DGLC l'àrea temàtica que apareix en més articles és la botànica, amb 3.378 articles, mentre que en el DIEC, és l'àrea temàtica de medicina i farmàcia, amb 6.326 articles, la que preval.

13. Aquesta diferència tan desproporcionada és deguda, segurament, al fet que sota l'àrea temàtica *dret* del DGLC es posaren també termes de llenguatge administratiu.

En general, s'ha tendit a reduir les divergències que hi havia entre el DGLC i altres diccionaris generals actuals, a fi d'aconseguir una certa homogeneïtat en la que es podria anomenar «política lexicogràfica» de la llengua.

3.2.1. Les entrades

Les entrades i les subentrades formen la nomenclatura del diccionari i són objecte de definició i exemplificació.

Aquest apartat tracta de les novetats en els aspectes relacionats amb les entrades pròpiament dites, que encapçalen els articles, i amb les formes alternatives (que apareixen entre claudàtors al costat de l'entrada).

Aquests aspectes fan referència a la selecció (d'acord amb els criteris d'inclusió de mots) i al tipus d'entrada (mot, afix, locució), a la seva representació gràfica (ortografia, forma o formes alternatives) i a la morfologia (flexió morfològica, forma de l'afix). Vegem-ho:

a) Pel que fa als aspectes generals de la selecció de les entrades, remeto els lectors al que he exposat a l'apartat 1.3.5.

b) En alguns casos de dobles entrades (com ara *rere/rera*), s'han mantingut les que són correctes des del punt de vista etimològic (*rere*), però s'han suprimit les que en limitaven l'extensió geogràfica (*rera*). En d'altres, s'han mantingut totes dues formes o la qüestió ha quedat pendent, amb la intenció de resoldre-la amb vista a una nova edició.

c) Pel que fa a la representació i l'ordenació de les entrades, remeto els lectors al que he exposat als apartats 1.3.6 i 1.3.7.

d) Pel que fa a les novetats ortogràfiques de les entrades, remeto els lectors al que exposo a l'apartat 3.3.

3.2.2. Les informacions complementàries de les entrades

Les informacions complementàries de les entrades ens n'illustraren, si s'escau, l'origen, la flexió morfològica i la categoria gramatical.

Aquest apartat fa referència, bàsicament, a les novetats en la informació etimològica i morfològica que apareix entre l'entrada i la definició de l'article. Vegem-ho:

a) L'etimologia és la primera informació que apareix al darrere de la forma de l'entrada. En el cas del DIEC, només indiquen l'etimologia uns quants manlleus. Els manlleus adaptats gràficament són mots catalans en el sentit més ple de la paraula i, doncs, la seva pronúncia obeeix a les regles fonètiques del català. Aquest mots no porten cap indicació de la llengua

d'origen (en el DGLC, en portaven tots els manlleus). Els que no han estat adaptats, porten una marca (la llengua d'origen) per advertir l'usuari que aquests mots catalans (i són catalans perquè han estat inclosos en el diccionari) s'han de pronunciar d'acord amb unes regles pròpies properes a les de la llengua d'origen, vacil·lants en molts casos (*boom*, *croissant*, *fondue*, *jeep*, *pizza*). Les formes derivades de manlleus adaptats no porten cap marca sobre la llengua d'origen, per tal com es tracta de mots plenament incorporats (*croissanteria*, *marramatxada*).

croissant [fr.] *m.* Pastís petit en forma de mitja lluna, [...].

croissanteria *f.* Establiment especialitzat en la venda de croissants.

b) Els plurals irregulars i la invariabilitat del plural s'indiquen quan és necessari (quant a la invariabilitat del plural, el DGLC només adverteix, al començament de les instruccions d'ús del diccionari, que en certs noms les dues formes són idèntiques).

cós [pl. *cóssos*] *m.* En certes festes, cursa a peu o a cavall [...].

leitmotiv [al.] [inv.] *m.* Tema central i recurrent d'una obra, esp. en literatura i música.

c) La representació del comportament morfosintàctic pel que fa al nombre en les entrades que presenten alguna peculiaritat (*faldilla*, *pantaló*, *tenebra*) s'ha sistematitzat.

pantaló [usat generalment en pl.] *m.* Peça de vestir [...].

d) La representació de la morfologia verbal s'ha fet més entenedora amb la indicació sistemàtica del mode i amb la completesa de les formes irregulars exposades.

abstenir-se [p. p. *abstingut*; ind. pr. 1 *abstinc*; 3 *absté*; ind. fut. *abstindré*, etc.; subj. pr. *abstingui*, etc.; subj. imperf. *abstingués*, etc.; imper. 2 *abstén*] *v. pron.* [...].¹⁴

e) El DIEC prescindeix de la categoria gramatical múltiple situada després de l'entrada d'alguns verbs (només la hi manté en els casos de remissió a una altra entrada verbal amb accepcions de règims diferents). La categoria gramatical inicial es manté al llarg de l'article si no se n'indica cap altra.

14. Al DGLC trobem: «[p. p. *-ingut*; ind. pr. 1 *-inc*, 3 *-é*; -fut. *-indré*, etc.; -subj. pr. *-ingui*, etc.; -imperf. *-ingués*, etc.; -imperat. 2 *-én*».

cedir *v. tr.* Donar, transferir, [...]. || *intr.* Cessar de resistir [...].
embogir *v. tr. i intr.* Enfollir. | [...]

f) Gairebé totes les entrades en què la definició comença amb un mot o una expressió que ja fa explícita la naturalesa de l'entrada porten categoria gramatical (el DLGC no ho fa en casos com ara *ballmanetes*, *crec*, *ex*, *nos*, *uix*). Tan sols han quedat sense categoria gramatical els casos insolubles o dubtosos.

crec *m.* Onomatopeia del soroll que fa una cosa que es trenca.

3.2.3. Les informacions complementàries de les accepcions

Aquest apartat s'ocupa de les novetats en les informacions que contenen les accepcions, informacions que poden ser sintàctiques, semàntiques i pragmàtiques.

Les informacions sintàctiques fan referència a la categoria gramatical general i a la subcategorització dels mots. Les informacions semàntiques apareixen en les definicions i en algunes marques d'ús com ara *fig.*, *per ext.*, etc. Les informacions pragmàtiques apareixen també en algunes marques d'ús com ara *pop.*, *vulg.*, etc., i en els exemples (pel que fa als exemples, remeto els lectors al que exposo a l'apartat 3.2.8). Vegem-ho:

a) Les marques d'ús en l'espai *d.* ('dialectal') i *reg.* ('regional') han estat suprimides, però s'ha mantingut l'expressió *En algunes contrades...* per als casos en què l'absència de marca podria desorientar l'usuari (quan dos geosinònims són considerats formes molt diferents en un altre territori, quan una forma és genuïna per a un dialecte però espúria per a un altre o quan és un mot d'àmbit molt reduït).

aviat *adv.* Dins poc temps, sense tardar. [...] || En algunes contrades, de pressa. [...]

b) Les marques d'ús social *b.* ('habitualment'), *ord.* ('ordinàriament') han estat eliminades, i la marca *fam.* ('familiar') ha estat substituïda per la marca *pop.* ('[emprat] popularment'). La marca d'ús *vulg.* ('[emprat] vulgarment') s'ha restringit als usos d'un grau de formalitat mínim. S'han introduït les marques *infant.* ('[mot] infantívol') i *en rec.* ('en recessió').

cony *m. VULG.* Vulva.

jutge jutgessa *m. i f.* [...] || *f. EN REC.* Muller d'un jutge.

c) La marca de valor estilístic *pej.* ('pejorativament') del DGLC ha estat assimilada per la marca *desp.* ('despectivament'). Les altres marques estilístiques del DGLC han estat mantingudes en el DIEC.

raspa f. [...] *DESP.* Minyona de servei.

d) Les accepcions poden portar, a més, informacions de la mena que porten les entrades, com ara informació morfològica, categoria gramatical, etc. (pel que fa a aquesta qüestió, remeto els lectors al que he exposat a l'apartat 3.2.2).

3.2.4. Les definicions

Aquest apartat s'ocupa de les novetats en les definicions, que són el màxim exponent del contingut semàntic del DIEC. Aquestes novetats són el resultat de la tasca de regularització i d'actualització que s'ha dut a terme, que afecta tant l'estructura com el contingut de la definició. Vegem-ho tot seguit.

Pel que fa als aspectes estructurals:

a) L'estructura de les definicions que en el DGLC no es corresponia amb el codi de categoria gramatical de l'entrada ha estat regularitzada.

b) La definició dels noms que designen acció i efecte ha estat regularitzada a tot el diccionari.

expedició f. Acció d'expedir; l'efecte. [...]

c) La definició dels adjectius que indiquen relació o pertinença respecte al substantiu de què deriven ha estat regularitzada.

expectatiu -iva adj. Relatiu o pertanyent a l'expectació. [...]

d) El sistema del DGLC de fer patent el valor d'un verb transitiu alludint al mot que fa de complement directe posant-lo entre parèntesis, ha estat revisat i sistematitzat, a fi d'evitar que la representació del complement limití o desfigurí la significació del verb definit.

obstruir v. tr. Tancar el pas (d'un camí, d'un conducte) amb un obstacle.

e) Les definicions que comencen per un subjecte seguit d'un verb en infinitiu porten una coma entre el subjecte i l'infinitiu, a fi d'evitar ambigüitats.

miolar *v. intr.* El gat, cridar.

f) Les definicions que s'han pogut agrupar morfològicament (com ara articles, interjeccions, onomatopeies, preposicions, pronoms, verbs modals) han estat regularitzades.

ah *interj.* Expressió usada per a manifestar [...].

ai *interj.* Expressió usada per a manifestar [...].

g) Les definicions de les subentrades s'han completat afegint-hi el nucli del sintagma que fa de definició.

adust -a *adj.* [...] || *sang adusta* Sang pobra en sèrum. [...] ¹⁵

advers -a *adj.* [...]. *part adversa* Part contra la qual hom pledeja. ¹⁶

h) L'ús de l'article davant del descriptor de les definicions ha estat regularitzat (en general, s'ha suprimit l'article).

sostre *m.* Part d'una casa, d'una habitació, d'una cavitat [...].

i) L'expressió *Qualsevol dels... / Qualsevol de les...* ha estat emprat sistemàticament en comptes de *Cadascun dels... / Cadascuna de les...*, tal com feia el DGLC.

maluc *m.* Qualsevol de les dues parts sortints del cos [...].

j) La forma abreujada *etc.* ('etcètera'), que cloïa moltes definicions, deixant-les obertes d'una manera falsa o artificial, ha estat suprimida en benefici de la seva exactitud.

Pel que fa als aspectes semàntics de les definicions, s'hi han introduït els canvis següents:

a) Les definicions obsoletes, incompletes, confuses o errònies han estat substituïdes per d'altres de més actuals o correctes.

culatxo *m.* Drap que es posava a la criatura sota el bolquer. [...] ¹⁷

b) S'han desconnotat moltes definicions, en benefici de la seva objectivitat; això afecta mots de significació política i religiosa o que havien estat definits amb una visió masculista.

15. Al DGLC trobem: «*Sang adusta*, pobra en sèrum.»

16. Al DGLC trobem: «*La part adversa*, contra la qual hom pledeja.»

17. Al DGLC trobem: «Drap que es posa a la criatura sota el bolquer.»

collaret *m.* Cadena, enfilall de perles, de grans d'atzabeja, etc., que es posa al voltant del coll com a adornament.¹⁸

converters -a *adj.* Convertit a una altra religió, esp. al cristianisme. [...] ¹⁹

c) El contingut d'algunes definicions ha estat ampliat amb informacions de caràcter enciclopèdic i cultural, especialment pel que fa a la terminologia. S'ha procurat evitar, però, de caure en definicions enciclopèdiques.

nació *f.* Conjunt de persones que tenen una comunitat d'història, de costums, d'institucions, d'estructura econòmica, de cultura i sovint de llengua, un sentit d'homogeneïtat i de diferència respecte a la resta de comunitats humanes, i una voluntat d'organització i de participació en un projecte polític que pretén arribar a l'autogovern i a la independència política.

pirita *f.* Disulfur de ferro, mineral que cristal·litza en el sistema cúbic, de lluïssor metàl·lica i color groc, que constitueix el sulfur més corrent, emprat com a mena de sofre i per a la fabricació de l'àcid sulfúric. [...]

d) La seqüència *El qui...* o la paraula *home* amb el sentit general d'individu de l'espècie humana' han estat substituïdes en les definicions per *Persona que...* i per *ésser humà* o *persona*, respectivament, a fi de minimitzar el sexisme present en el DGLC.

mànager *m.* Persona que s'ocupa de la direcció i de la gestió [...].

e) Les definicions de les entrades que s'han pogut agrupar semànticament (com ara gentilicis, animals, aparells, balls, colors, esports, jocs, menjars, minerals, monedes, músiques, numerals, plantes, períodes geològics i històrics, unitats de mesura) han estat regularitzades.

andorrà -ana *adj. i m. i f.* Natural d'Andorra. | *adj.* Relatiu o pertanyent a aquest país o als seus habitants. [...]

atalà -ana *adj. i m. i f.* Natural de Catalunya. | *adj.* Relatiu o pertanyent a aquest país o als seus habitants. [...]

18. Al DGLC trobem: «Ornament femenívol: cadena, enfilall de perles, de grans d'atzabeja, etc., que es posa al voltant del coll com a adornament.»

19. Al DGLC trobem: «Convertit a la nostra religió».

3.2.5. Les subentrades

Aquest apartat tracta de les novetats en les subentrades, les quals, juntament amb les entrades, formen la nomenclatura total del diccionari. Atès que el diccionari, en principi, no recull com a entrades els sintagmes travats, són els articles els que contenen aquesta part de la nomenclatura, és a dir, les expressions que poden constituir subentrades (sintagmes, locucions —adjectivals, adverbials, conjuntives i prepositives— o frases fetes). Vegem-ho:

a) Les expressions complexes (locucions i sintagmes nominals travats sobretot) que el DGLC presenta com a entrades han passat a ser subentrades (com ara les expressions *a la desesperada*, *llengua d'oc*, *pet de monja*).

desesperat -ada *adj.* [...]. *a la desesperada* *loc. adv.* Posant-hi tot l'esforç, la rapidesa, els mitjans, etc., de què hom és capaç.

b) Cada subentrada apareix en un únic article del diccionari (el DGLC repeteix, en molts casos, la mateixa subentrada en diferents articles). En alguns casos, però, s'han mantingut encara en dos articles alhora.

c) Les subentrades noves formades per una locució o per un sintagma nominal travat han estat introduïdes dins l'entrada corresponent al nucli sintàctic de l'expressió. (No s'ha pogut aplicar sistemàticament aquest criteri a totes les locucions i tots els sintagmes nominals travats del DGLC.)

encesa *f.* [...]. *a encesa de llums* [...].

d) Algunes subentrades del DGLC han estat convertides en exemples perquè, d'acord amb els nous criteris, s'ha considerat que eren simplement combinacions freqüents de mots, sense entitat d'expressions travades.

aclucar *v. tr.* [...] | *pron.* [...] | *Torçar-se. Aclucar-se els filferros d'una gàbia.* [...] ²⁰

adventici *m.* Vingut accidentalment, fortuïtament; produït per una acció accidental, afegit extrínsecament. *La membrana adventícia d'una cicatriu.* [...] ²¹

e) Els sintagmes nominals s'han introduït en singular, tret dels casos lexicalitzats en plural.

20. Al DGLC trobem: «*Aclucar-se els filferros d'una gàbia*, *torçar-se*.»

21. Al DGLC trobem: «*Membrana adventícia*, per ex. la d'una cicatriu.»

abstinència *f.* [...]. | *dia d'abstinència* Dia en què és prohibit de menjar carn per raons religioses.²²

f) L'article (definit o indefinit) que precedeix molts sintagmes nominals travats provinents del DGLC han estat suprimits perquè s'han considerat innecessaris.

accessible *adj.* [...] | *persona accessible* De fàcil accés o tracte.²³

accident *m.* [...] | *accident de l'eucaristia* Qualsevol dels trets (figura, color, etc.) del pa i del vi després de la consagració.²⁴

g) Els sintagmes verbals i les frases fetes han estat introduïts amb el verb en infinitiu (no conjugat amb formes personals, com fa el DGLC repetidament) i situats sota l'entrada corresponent al mot semànticament més ple de l'expressió.

morro *m.* [...] | *beure a morro* Beure ficant-se el galet del càntir, del porró, etc., a la boca. [...]

h) Quant a la representació de les subentrades, apareixen compostes en minúscula i en lletra negreta cursiva, i això permet de distingir-les fàcilment dels exemples, cosa que no era possible en el DGLC perquè eren compostes en lletra fina cursiva.

encara *adv.* [...] || *encara que* *loc. conj.* Introdueix l'enunciació d'un obstacle malgrat el qual alguna cosa té lloc. [...]

3.2.6. Les informacions complementàries de les subentrades

Les informacions complementàries de les subentrades ens n'il·lustren, si s'escau, la categoria gramatical i la flexió morfològica.

Així doncs, aquest apartat tracta, bàsicament, de les novetats relatives a la presentació de la categoria gramatical i de la flexió morfològica. Vegem-ho:

22. Al DGLC trobem: «*Dies d'abstinència*, en què l'Església prohibeix de menjar carn.»

23. Al DGLC trobem: «*Una persona accessible*, de fàcil accés o tracte.»

24. Al DGLC trobem: «*Els accidents de l'eucaristia*, figura, color, etc., del pa i del vi després de la consagració.»

a) Totes les locucions porten categoria gramatical (informació que no sempre donava el DGLC).

cos m. [...]. *en cos i ànima loc. adv.* Enterament. [...]

b) Les formes alternatives de les subentrades que en el DGLC eren introduïdes per l'expressió *o simpl.* i seguides d'una categoria gramatical diferent de la forma principal de la subentrada s'han procurat evitar, encara que la solució ha estat diversa segons els casos.

catedral adj. Dit de l'església principal d'un bisbat, seu del bisbe o de l'arquebisbe amb el capítol. | *f.* Església catedral.²⁵

c) Pel que fa a les altres informacions complementàries de les subentrades, remeto els lectors al que he exposat a l'apartat 3.2.2.

3.2.7. Les remissions

Els articles del DIEC es relacionen entre si per mitjà de les remissions, que manifesten les relacions sinonímiques que hi ha entre les diferents unitats del diccionari. Aquest apartat es refereix a les novetats en la determinació i la representació d'aquestes remissions. Vegem-ho:

a) Cada remissió del DIEC es correspon amb una entrada del diccionari (contràriament al que passa al DGLC, en què algunes remissions es corresponen amb mots que no formen part de la nomenclatura).

b) Les circularitats que hi ha en el DGLC han estat evitades. En general, s'han mantingut les remissions sinonímiques del diccionari Fabra, però en les entrades noves s'ha prescindit de repeticions innecessàries dins la definició, a fi d'evitar les combinacions de definició i sinònim que volen dir exactament el mateix, com passa de vegades en el DGLC.

c) Totes les remissions del DIEC es fan a l'entrada que duu la definició completa.

d) Les entrades homògrafes han estat numerades a fi de facilitar la remissió des d'altres entrades. (L'inconvenient que no s'hagin numerat les accepcions ha estat pal·liat, de moment, comptant cada plec simple, cada plec doble i cada punt i a part com un canvi d'accepció.)

25. Al DGLC trobem: «*catedral adj.* Església *catedral* o *simpl. catedral*, f. església principal en què resideix el bisbe o arquebisbe amb el seu capítol.»

cap¹ *m.* Part superior del cos humà [...].

cap² *adj.* Algun [...].

cap³ *prep.* Quan precedeix un adverbi, [...].

e) Quant a la representació de les remissions sinonímiques, cal dir que sempre que apareix el número d'accepció a què es remet, aquest número s'introdueix entre parèntesis i precedit de l'abreviatura «ACC.», en versaleta cursiva. Pel que fa a les remissions pròpiament dites del DGLC (que són precedides de l'abreviatura «V.»), algunes han estat transformades en remissions sinonímiques.

constitucionalitat *f.* Condició de constitucional (ACC. 2).

f) Les subentrades són recollides, en general, sota el mot nucli, el qual és seguit de la definició corresponent. En els casos en què s'ha considerat convenient de donar d'alta com a entrada un mot que no és el nucli de la subentrada, aleshores s'ha remès d'aquest mot a l'entrada principal (és a dir, al mot nucli) de la manera següent: en primer lloc, apareix la categoria gramatical, seguida de la subentrada, l'abreviatura «V.» i la forma de l'entrada. La representació d'aquest tipus de remissions ha canviat respecte al DGLC: s'ha mantingut l'abreviatura «V.» en majúscula, però l'entrada a què remet ja no apareix en lletra rodona sinó en cursiva.

espitllera² *adj.* *herba espitllera* V. *herba*.

3.2.8. Els exemples

Els exemples del diccionari s'afegeixen al final de cada accepció i serveixen per comprovar, il·lustrar o autoritzar el sentit d'aquesta.

Aquest apartat tracta de les novetats en els exemples de les accepcions o els articles, novetats que poden ser de tipus estructural, sintàctic, semàntic o pragmàtic. Vegem-ho:

a) Els exemples del DGLC que són obsolets, els marcats ideològicament i els clarament ofensius o discriminatoris han estat suprimits.

acarrerar *v. tr.* [...]. *Quan algú s'acarrera al joc, és difícil que ho deixi.*²⁶

26. Al DGLC trobem: «*Quan una dona s'acarrera al vi o a beure és pitjor que l'home.*»

b) Els anacronismes deguts als anys escolats des de la segona edició del DGLC (1954) han estat modificats en un bon nombre d'exemples.

adob *m.* [...]. *Se'm va espatllar el rellotge, i l'adob em va costar un ull de la cara.* [...] ²⁷

cens *m.* [...]. *Segons l'últim cens de població, aquesta ciutat ja ha passat dels cent mil habitants.* [...] ²⁸

c) S'han afegit exemples en els casos següents: per suplir la pèrdua d'informació deguda a la modificació feta en altres exemples o en les definicions, en els articles de verbs transitius que estan il·lustrats en el DGLC només amb un exemple en què se'n fa un ús absolut, en els articles de verbs que només contenen exemples en participi, etc.

abat ³ *m.* **fer abat** *de* Abatre o destruir. *Mai no gosaren fer abat de la Casa de la Vila.* ²⁹

abeurada *f.* [...] | **caçar a l'abeurada** Sistema de caçar animals en el punt on solen anar a beure. *Demà anirem a caçar a l'abeurada.* ³⁰

d) Alguns exemples amb un verb en infinitiu seguit del subjecte han estat transformats perquè aquest verb aparegui conjugat en una forma personal, a fi que en sigui evident la relació sintàctica entre el subjecte i el verb.

e) Les modificacions de tipus estructural han estat diverses: els parèntesis que hi ha en els exemples del DGLC han estat suprimits; els exemples del DGLC que acaben en punts suspensius han estat completats; els exemples del DGLC que fan referència a una persona identificada amb la lletra «X» han estat també completats; etc.

adreçar *v. tr.* [...]. *Demanaven un metge i els vam adreçar a la doctora Sabater.* [...] ³¹

f) Les lletres o els mots que haurien d'anar en cursiva dins l'exemple han estat compostos en lletra rodona, al contrari del DGLC, que els compon entre cometes.

abreviatura *f.* [...]. *L'abreviatura de senyora és Sra. i la de senyor, Sr.*

exceptuar *v. tr.* [...]. *Exceptuats els dits noms, tots els noms masculins terminats en -s formen el plural afegint -os al singular.* ³²

27. Al DGLC trobem: «*Se'm va espatllar el rellotge, i l'adob em va costar deu pessetes.*»

28. Al DGLC trobem: «*Segons l'últim cens de població, Badalona té trenta mil habitants.*»

29. Al DGLC trobem: «*Fer abat d'una cosa, abatre-la, destruir-la.*»

30. Al DGLC trobem: «*Caçar a l'abeurada, caçar ocells al punt on solen anar a beure.*»

31. Al DGLC trobem: «*Demanaven un metge i els vam adreçar al doctor X.*»

32. Al DGLC trobem: «*Exceptuats els dits noms, tots els noms masculins terminats en "s" formen el plural afegint "os" al singular.*»

3.3. Els canvis ortogràfics

He deixat per a un apartat independent els canvis ortogràfics, atesa l'atenció que ha rebut dels usuaris del diccionari des del moment de la publicació.

Els canvis ortogràfics més importants han estat conseqüència de l'aplicació de criteris diversos, alguns dels quals han estat publicats per la Secció Filològica abans, fins i tot, de l'aparició del DIEC. Dono una classificació orientativa que no és exclouent (és a dir, que un mot pot formar part de més d'un subapartat) i l'exemplifico amb uns quants casos:

- a) Per raons etimològiques evidents.

eixabuirar → *eixavuirar*
eixarmar → *eixermar*
enravenxinar-se → *enrevenxinar-se*
ribet → *rivet*

- b) Per l'aplicació del criteri sobre la grafia dels compostos i derivats de mots que presenten etimològicament una essa inicial seguida de consonant.

infraestructura → *infraestructura*
polisportiu → *poliesportiu*
subspècie → *subespècie*

- c) Per l'aplicació del criteri sobre l'ús del guionet en els mots compostos.

cul-de-llàntia → *culdellàntia*
vice-president → *vicepresident*
vist-i-plau → *vistiplau*

- d) Per l'aplicació del criteri sobre l'ortografia dels noms la forma singular dels quals acaba en vocal neutra seguida de essa.

àlias → *àlies*
atlas → *atles*
càrdias → *càrdies*

- e) Per l'aplicació del criteri de regularització de les formes sufixades.

-facient → *-faent*
-fagia → *-fàgia*
-fil·lia → *-fil·lia*

f) Per l'aplicació del criteri de regularització de l'accentuació de formes plenes.

cartabò → *cartabó*
gòndola → *góndola*

g) Per l'aplicació del criteri sobre l'accentuació dels compostos acabats en *-edre*.

octàedre → *octaedre/octàedre*
tetràedre → *tetraedre/tetràedre*

h) Per l'aplicació dels criteris d'adaptació dels manlleus.

al·legro → *allegro*
brioche → *brioix*
joul → *joule*
wàter → *vàter*

i) Per l'aplicació dels criteris d'adaptació dels cultismes.

adiaforia → *adiafòria*
driada → *driade*

Tots aquests canvis ortogràfics segurament tindran, de part de l'Institut, una proposta d'aplicació progressiva, a fi que es puguin implantar d'una manera generalitzada sense grans dificultats pels ensenyants, els editors, els estudiants i els usuaris en general.

4. VALORACIÓ GLOBAL

4.1. Amb la publicació del *Diccionari de la llengua catalana*, l'Institut d'Estudis Catalans ha volgut respondre a la necessitat d'actualització i de regularització del diccionari normatiu, que les institucions i els usuaris hem reclamat insistentment durant els darrers anys.

4.2. Malgrat l'ampliació de la nomenclatura i de les accepcions que s'ha fet en el nou diccionari normatiu, cal tenir en compte que una llengua viva està sempre en expansió, i que en el moment que s'intenten de fixar els mots de la llengua en un inventari ja n'estan sorgint de nous. Per tant, és di-

fícil que el DIEC —o qualsevol altre diccionari general— pugui contenir *tots* els mots correctes i *tots* els sentits correctes de la llengua catalana.

El fet que un mot o una expressió no apareguin en el diccionari normatiu, però, no s'ha d'interpretar com si no es pogués fer servir mai. De fet, si un mot no és al DIEC, pot ser perquè no ha estat considerat, perquè no ha obtingut el consens necessari o perquè no ha estat acceptat per la Secció Filològica, i només aquesta darrera causa implica el rebuig explícit a l'admissió.

4.3. La meua experiència en l'ús quotidià del DIEC des que va aparèixer —en el moment d'acabar de redactar aquest article, fa cinc mesos— és que es tracta d'una eina molt útil en les consultes de lèxic i fraseologia generals i que té una major precisió en les informacions terminològiques.

Les nombroses accions de regularització i sistematització de les solucions adoptades en la redacció i la presentació dels articles n'han fet un diccionari més coherent i apte per als usuaris en general.

Des del punt de vista tipogràfic, les subentrades són molt més fàcils de localitzar, atès que s'han compost en lletra negreta. A més, la numeració de les entrades homògrafes facilita clarament les remissions internes del diccionari.

4.4. Com en totes les obres d'aquesta mena, i més encara en una primera edició, hi ha coses que es podrien acabar de regularitzar o fins i tot millorar. Sense que això signifiqui per a mi cap minva en el prestigi que em mereix, passo a posar a la consideració dels lectors i dels redactors del diccionari alguns aspectes que es podrien tenir en compte en una propera edició del DIEC:³³

a) Les entrades compostes —formades per més d'un mot—, com ara *a les palpentes*, s'haurien d'ordenar alfabèticament com les altres entrades i subentrades, és a dir, pel sistema discontinu, començant pel primer mot.

b) Atès que s'ha decidit de no prescindir totalment de les entrades corresponents als adverbis acabats en *-ment*, aniria bé que s'introduïssin tots els altres adverbis d'aquest tipus que siguin usuals en català, encara que puguin ser previsibles.

c) Fóra preferible que es componguessin amb les dues formes completes les entrades d'adjectius amb doble terminació, com es fa amb els substantius de doble terminació, per coherència gràfica i per a més claredat.

d) Seria molt útil que el diccionari normatiu recollís al costat de l'entrada la pronúncia o les pronúncies estàndard del mot en qüestió.

33. Algunes d'aquestes qüestions ja han estat advertides i fetes públiques per les mateixes Oficines Lexicogràfiques en els articles que recullo en la bibliografia.

e) El sistema de presentar parcialment els paradigmes dels verbs irregulars al costat de l'entrada dificulta la consulta dels usuaris menys preparats lingüísticament; fóra recomanable de seguir un criteri similar al del diccionari d'Enciclopèdia Catalana, que remet al model corresponent que hi ha a les instruccions de maneig del diccionari, amb el qual coincideix perfectament.

f) Es podrien numerar totes les accepcions; això facilitaria l'estructuració de les entrades i les remissions internes del diccionari.

g) Els punts i comes que separen accepcions s'haurien de substituir pel separador (pleca o número) corresponent.

b) S'haurien d'evitar totalment els punts i a part dins les entrades.

i) Tots els sintagmes nominals travats haurien d'aparèixer sota l'entrada del mot que fa de nucli (que gairebé mai no és un adjectiu).

j) S'hauria de completar l'aplicació del criteri d'introduir en singular les subentrades formades per sintagmes nominals que no han estat lexicalitzats en plural.

k) S'hauria de completar l'aplicació del criteri establert per evitar, en les subentrades, les formes alternatives introduïdes per l'expressió *o simpl.* i seguides d'una categoria gramatical diferent de la de l'entrada.

l) S'hauria de completar la sistematització de l'estructura de les definicions que figuren al DGLC respecte a les del nou diccionari (p. ex., el cas de les definicions dels adjectius que comencen amb la fórmula *Dit de...*).

m) Si se substituïssin els parèntesis que emmarquen el complement directe en algunes definicions per claudàtors o un altre tipus de claus, es podrien reservar els parèntesis per marcar incisos exclusivament, i no hi hauria cap confusió possible pel que fa a la seva funció.

n) Cada accepció hauria de tenir, com a mínim, un exemple, a fi d'il·lustrar convenientment l'ús del mot que fa d'entrada o de l'expressió que fa de subentrada.

5. EL FUTUR

Recordem que Pompeu Fabra i els seus col·laboradors pensaven en un «gran» diccionari, que mai no ha pogut veure la llum. El Diccionari del Català Contemporani, programa de recerca de l'Institut d'Estudis Catalans que començà l'any 1983 i que és dirigit per Joaquim Rafel, vol aplegar el material suficient per fer possible aquesta gran obra. Aquest corpus s'acostarà als 55 milions de mots del text, provinents d'escrits literaris i no literaris, produïts entre 1833 i els nostres dies i recollits mitjançant una selecció calculada d'unitats o peces redactades (en el temps, en l'espai i en els gè-

neres). Els redactors del diccionari normatiu l'han tingut molt en compte a l'hora de comprovar certs aspectes o per recollir exemples per il·lustrar les definicions.

En un futur relativament proper, doncs, la llengua catalana podrà gaudir, tal com diu el Dr. Badia i Margarit,³⁴ de dos diccionaris fonamentals: el «normatiu», que ja és una realitat palpable, i l'«exhaustiu», fruit dels treballs suara esmentats.

De moment, l'Institut ha començat a preparar la segona edició del DIEC, la qual s'enllestirà, segons les previsions actuals, l'any 2000. Mentrestant, es faran diverses reimpressions en les quals s'aniran esmenant els errors tipogràfics o de confecció que es detectin.

Finalment, tal com afirmen les responsables de les Oficines Lexicogràfiques, ara correspon a totes les institucions d'assumir aquest nou diccionari com a instrument per a la normalització lingüística, i a la societat catalanoparlant d'acollir-lo com a eina fonamental de treball. Només amb aquest reconeixement, la feina feta haurà estat útil no solament a curt termini, sinó també per a l'avenir, ja que serà el punt de partida de les successives actualitzacions de la normativa lèxica catalana.

6. BIBLIOGRAFIA

- BADIA I MARGARIT, Antoni M. «Introducció: Gestació, història, contingut i formes d'aquest diccionari». A: *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1995, p. XI-XL.
- BASTARDAS, Joan; CABRÉ, M. Teresa; ALSINA, Victòria; BOZZO, Maria; JUNCADILLA, Marta; SANTAMARIA, Carolina. «Normativa lèxica del català. L'actualització del *Diccionari normatiu*». A: HILTY, Gerold [ed.]. *Actes du XXe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes* [Universitat de Zuric (6-11 abril 1992)]. Vol. IV: *Section VI — Lexicographie*. Tübingen: A. Francke, 1993, p. 537-548.
- BOZZO, Maria; SANTAMARIA, Carolina. «Alguns valors socials en els diccionaris normatius catalans». *Escola Catalana*, núm. 328 (març 1996), p. 11-13.
- CABRÉ, M. Teresa. «Any 62, després de Fabra». *El Temps* (6 juny 1994), p. 54-57.
- «El Nou Diccionari Normatiu de la Llengua Catalana». *Cultura* [Valls] (juliol-agost 1994), p. 14-15.

34. «Introducció», DIEC, p. XL.

- «Presentació del *Diccionari de la llengua catalana*». A: INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Anuari IEC: Curs 1995-1996*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1996. [En preparació]
- «Terminologic et dictionnaires». *Meta*, vol. 39, núm. 4 (1994).
- «Terminologia i diccionaris (2)». *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. xxxi [Miscel·lània Germà Colón, 4] (1995), p. 277-305.
- «Sobre manlleus i diccionaris». A: *Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. III. Barcelona. Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 39-61.
- CABRÉ, M. Teresa; BOZZO, Maria; EGEE, Àngels; JUNCADELLA, Marta; SANTAMARIA, Carolina. «El Nou diccionari normatiu de la llengua catalana». *Caplletra*, núm. 17 (tardor 1994), p. 201-217.
- CABRÉ, M. Teresa; BOZZO, Maria; SANTAMARIA, Carolina. «Característiques del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (I)». *Llengua i Ús*, núm. 4 (3r quadrimestre 1995), p. 27-30.
- «El *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC». A: ENCICLOPÈDIA CATALANA. *Anuari 1995*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1996, p. 247.
- «Característiques del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (II)». *Llengua i Ús*, núm. 5 (1r quadrimestre 1996), p. 33-38.
- «El *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans». *BIP: Butlletí Intern del Departament de la Presidència*, núm. 11 (abril 1996).
- COROMINA, Eusebi; FARGAS, Assumpta. «Entrevista a M. Teresa Cabré». *Miramarges*, núm. 23 (1996). [En premsa]
- Documents de la Secció Filològica, I*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1990.
- Documents de la Secció Filològica, II*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992.
- Documents de la Secció Filològica, III*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1996.
- FABRA, Pompeu. *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932.
- *Diccionari general de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: A. López Llausàs, 1954.
- *Diccionari general de la llengua catalana*. 26a ed. Barcelona: EDHASA, 1991.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62: Enciclopèdia Catalana: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Palma de Mallorca: Moll; València: Edicions 3 i 4, 1995.

